ՀՀ ՇԻՐԱԿԻ ՄԱՐԶԻ ՊԱՏՄԱԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

ՀՀ ՇԻՐԱԿԻ ՄԱՐԶ

Մարզկենտրոնը՝

ք. Գյումրի

Տարածաշրջանները՝

Արթիկ
Ախուրյան
Անի
Ամասիա
Աշոցք

Քաղաքները՝

Գյումրի
Արթիկ
Մարալիկ

Տարածքը	2 680 քառ.կմ
ՀՀ տարածքում մարզի տարածքի տեսակարար կշիռը	9.0 %
Համայնքներ, 2019թ.տարեսկզբի դրությամբ	42
Քաղաքներ	3
Գյուղեր	127
Բնակչության թվաքանակը 2019թ. տարեսկզբի դրությամբ	233.3 հազ.մարդ
այդ թվում՝	
քաղաքային	136.9 հազ. մարդ
գյուղական	96.4 հազ.մարդ
ՀՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում մարզի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2018 թ.	7.9 %
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2018 թ.	58.7 %
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր	210 881.8 հա
այդ թվում՝ վարելահողեր	78 151.6 հա

ՀՀ Շիրակի մարզը գտնվում է հանրապետության հյուսիս-արևմուտքում:

Շիրակի մարզը գտնվում է հանրապետության հյուսիս-արևմուտքում՝ ք. Գյումրի մարզկենտրոնով:

Պետական սահմանով արևմուտքից սահմանակից է Թուրքիային, հյուսիսից՝ Վրաստանին, արևելքից սահմանակից է Լոռու մարզին և հարավից՝ Արագածոտնի մարզին:

Շիրակի մարզը, լինելով ծովի մակերևույթից մոտ 1 500-2 000 մ բարձրության վրա (մարզի 52 գյուղեր գտնվում են ծովի մակերևութից մոտ 1 500-1 700 մ, իսկ 55-ը՝2 000 մ բարձրության վրա), հանդիսանում է Հայաստանի ամենացրտաշունչ տարածաշրջանը, որտեղ ձմռանը օդի ջերմաստիճանը երբեմն հասնում է -46^{0}C-ի:

Մարզի տարածքով են անցնում Հայաստանը Վրաստանին կապող գլխավոր երկաթգիծը և ավտոմոբիլային խճուղին: Այստեղ իրար են միանում Հայաստանի և Թուրքիայի երկաթուղային և ավտոճանապարհային ցանցերը:

Սևանա լճից հետո մեծությամբ երկրորդ ջրային ավազանը և մարզի միակ լիճը Արփին է, որն ունի ծովի մակերևույթից ավելի քան 2 000 մ բարձրություն: Լճից սկիզբ է առնում Արաքս գետի ձախակողմյան վտակ Թուրքիայի հետ սահմանային, Ախուրյան գետը:

Ախուրյան գետի վրա գործում է Ախուրյանի ջրամբարը, որն իր 526 մլն. մ^{3} ծավալով խոշորագույնն է հանրապետությունում:

Ախուրյան գետի վրա գործում են 8 ՀԷԿ-ներ: Մարզի տարածքում է գտնվում նաև Մանթաշի ջրամբարը:

Ջավախք-Շիրակ բարձրավանդակի կենսաբազմազանության պահպանման համար մարզում գործում է «Արփի լիճ» ազգային պարկը:

Շիրակի մարզի արդյունաբերության առաջատար ճյուղերն են սննդամթերքի և խմիչքների և ոչ մետաղական հանքային արտադրատեսակների արտադրությունը: Հայտնի են Արթիկի, Անիի տուֆն ու պեմզան:

Բեռնաուղևորափոխադրումները մարզում իրակա-նացվում են ավտոմոբիլային տրանսպորտով (մարզում գործում է օդանավակայան, որն ապահովում է օդային կապ արտաքին աշխարհի հետ):

2018թ.-ին մարզի տնտեսության հիմնական հատ-վածների տեսակարար կշիռները Հայաստանի Հանրապետության համապատասխան ճյուղերի ընդհանուր ծավալում կազմել են.

- արդյունաբերություն՝ 3.6 %,
- գյուղատնտեսություն ՝ 11.0 %,
- շինարարություն՝ 3.7 %,
- մանրածախ առևտուր՝ 4.1 %,
- ծառայություններ՝ 1.6 %:

Մարզկենտրոն Գյումրի քաղաքը (2019թ. տարեսկզբին 113.5 հազ. բնակիչ) գտնվում է Երևանից 118 կմ հեռավորության վրա, բարձրությունը ծովի մակերևույթից շուրջ 1 550 մ է:

Քաղաքը գտնվում է Ախուրյան գետի ձախ ափին: Այն բնակչության թվաքանակով և իր նշանակությամբ շարունակում է համարվել Հայաստանի Հանրապետության երկրորդ քաղաքը:

Գյումրին միշտ եղել է արվեստի և մշակույթի քաղաք: 1912թ. առաջին անգամ Գյումրիում է բեմադրվել Ա.Տիգրանյանի «Անուշ» օպերան և դրվել ազգային օպերային թատրոնի հիմքը, 1935թ. հիմնադրվել է տիկնիկային թատրոնը առաջին մանկական թատրոնը Հայաստանում:

1920թ. հունվարին Գյումրի քաղաքում բացվել է առաջին համալսարանը Հայաստանում:

1988թ. ավերիչ երկրաշարժից 30 տարի անց վերականգնվող Գյումրին շարունակում է մնալ Հայաստանի Հանրապետության մշակութային կարևոր օջախներից մեկը, իսկ «Կումայրի» արգելոց-թանգարանը յուրօրինակ խթան է զբոսաշրջության զարգացման համար:

Քաղաքում զարգացած է մշակող արդյունաբերությունը:

Արթիկ քաղաքը (2019թ. տարեսկզբին՝ 18.0 հազ. բնակիչ, Երևանից 100 կմ հեռավորության վրա) գտնվում է Արագած լեռնազանգվածի հյուսիս-արևմտյան լանջին, բարձրությունը ծովի մակերևույթից 1 760 մ է: Քաղաքով անցնում են Մարալիկ-Գյումրի երկաթգիծը և Ապարան-Գյումրի խճուղին:

Քաղաքի արդյունաբերական արտադրանքի հզորության հենարաններն են սննդի, ապակյա կաղապարների, մեքենաասարքավորանքների և հատուկ նշանակության սարքերի արտադրությունը:

Մարալիկ քաղաքը (2019թ. տարեսկզբին՝ 5.4 հազ. մարդ, Երևանից 90 կմ հեռավորության վրա) գտնվում է Արագած լեռնազանգվածի արևմտյան լանջին, բարձրությունը ծովի մակերևույթից 1 920 մ է: Քաղաքով է անցնում Գյումրի-Թալին-Երևան մայրուղին:

Քաղաքում զարգացած են տեքստիլ արդյունաբերությունը, շինանյութերի արդյունահանումը և գյուղատնտեսությունը:

ՀՀ ՇԻՐԱԿԻ ՄԱՐԶԻ ՄՇՏԱԿԱՆ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ՍԵՌԱՏԱՐԻՔԱՅԻՆ ԲՈՒՐԳԸ, 2019թ. հունվարի 1-ի դրությամբ

%

տղամարդ -108 570 տարիք կին -124 675

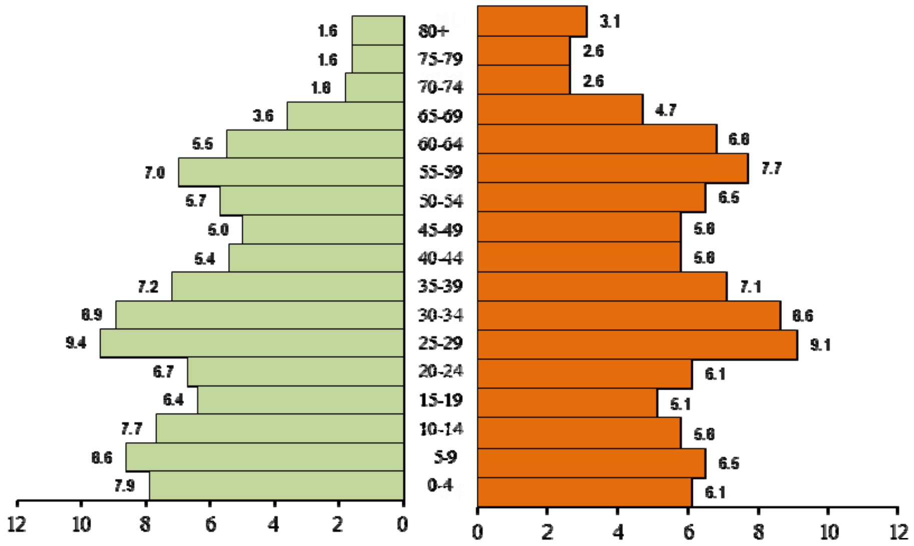

ՄԱՆՐԱԾԱԽ ԱՌԵՎՏՐԻ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐ

	Քանակը				
	2014	2015	2016	2017	2018
Մանրածախ առևտրի օբյեկտներ, ընդամենը	1 092	1 247	1 196	1 207	1 207
այդ թվում՝					
խանութներ	674	841	910	939	945
կրպակներ	374	329	212	190	182
գյուղատնտեսական արտադրանքի շուկաներ	2	2	2	2	2
սպառողական ապրանքների շուկաներ	5	5	3	3	3
առևտրի այլ օբյեկտներ	37	70	69	73	75

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

	Քանակը				
	2014	2015	2016	2017	2018
Պետական նախադպրոցական	51	51	50	101	114
Պետական հանրակրթական	167	167	165	162	161
Ոչ պետական հանրակրթական	4	5	4	5	5
Երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	28	28	28	27	30
Պետական նախնական մասնա-գիտական (արհեստագործական) ուսումնական[1]	5	5	5	6	6
Պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	9	9	9	9	9
Ոչ պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	3	3	3	2	2
Պետական բարձրագույն ուսումնական	1	1	1	1	1
Պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատության մասնաճյուղ	5	5	5	5	5
Ոչ պետական բարձրագույն ուսումնական	1	2	2	2	2

ՔԱՂԱՔՆԵՐ

Անվանումը	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2019թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ*
Գյումրի	113 525
Արթիկ	17 956
Մարալիկ	5 415

ԳՅՈՒՂԵՐ

	Անվանումը	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2019թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ**
Ախուրյանի տարածաշրջան		
1	Ազատան	5 744
2	Ախուրիկ	1 119
3	Ախուրյան	9 370
4	Այգաբաց	767
5	Առափի	1 704
6	Արևիկ	1 805
7	Բայանդուր	719
8	Բասեն	1 299
9	Բենիամին	724
10	Գետք	581
11	Երազգավորս	1 568
12	Լեռնուտ	159
13	Կամո	1 489
14	Կապս	731
15	Կառնուտ	998

[1] Ներառյալ այն միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունները, որոնք իրականացնում են նախնական (արհեստագործական) ծրագիր:

	Անվանումը	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2019թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ**
16	Կարմրաքար	43
17	Կրաշեն	263
18	Հայկավան	1 268
19	Հացիկ	997
20	Հացիկավան (Մայիսյան կայարան)	56
21	Հովունի	624
22	Հովիտ	463
23	Ղարիբջանյան	992
24	Ախուրյան կայարան	17
25	Մայիսյան	1 627
26	Մարմաշեն	1 408
27	Մեծ Սարիար	380
28	Շիրակ	1 191
29	Ոսկեհասկ	2 041
30	Ջաջուռ	740
31	Ջաջուռավան	217
32	Ջրառատ	1 095
33	Վահրամաբերդ	1 608
34	Փոքրաշեն	218
35	Քեթի	1 064
Ամասիայի տարածաշրջան		
1	Ալվար	144
2	Արավետ	-
3	Աղվորիկ	75
4	Ամասիա	1 640
5	Արդենիս	212
6	Արեգնադեմ	423
7	Բանդիվան	228
8	Բերդաշեն	164
9	Պաղակն	61
10	Բյուրակն	631
11	Գառնառիճ	189
12	Եղնաջուր	26
13	Գտաշեն	203
14	Կամխուտ	11
15	Զարիշատ	76
16	Երիզակ	-
17	Ջորակերտ	171
18	Դարիկ	14
19	Ծաղկուտ	146
20	Լորասար	-
21	Հովտուն	150
22	Մեղրաշատ	365
23	Շաղիկ	88
24	Ողջի	384
25	Ջրաձոր	253
Աշոցքի տարածաշրջ		
1	Աշոցք	2 819
2	Արփենի	364
3	Բաշգյուղ	56

	Անվանումը	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2019թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ**
4	Բավրա	657
5	Գոգհովիտ	423
6	Զույգաղբյուր	516
7	Թավշուտ	373
8	Թորոսգյուղ	363
9	Լեռնագյուղ	24
10	Կարմրավան	224
11	Կաքավասար	129
12	Կրասար	536
13	Հարթաշեն	133
14	Հողմիկ[1]	349
15	Ձորաշեն	220
16	Ղազանչի	635
17	Մեծ Սեպասար	930
18	Մուսայելյան	343
19	Սալուտ	114
20	Սարագյուղ	254
21	Սարապատ	126
22	Սիզավետ	393
23	Վարդաղբյուր	130
24	Ցողամարգ	584
25	Փոքր Սարիար	260
26	Փոքր Սեպասար	210
Անիի տարածաշրջան		
1	Աղին	543
2	Անիավան	459
2	Անիպեմզա	428
4	Բագրավան	824
5	Նորշեն	-
6	Գուսանագյուղ	939
7	Իսահակյան	1 039
8	Բարձրաշեն	-
9	Լանջիկ	933
10	Լուսաղբյուր	703
11	Հայկաձոր	506
12	Ձիթհանքով	1 424
13	Ձորակապ	1 207
14	Շիրակավան	843
15	Ջրափի	899
16	Սառնաղբյուր	3 498
17	Սարակապ	626
18	Քարաբերդ	1 130
Արթիկի տարածաշրջան		
1	Անուշավան	2 125
2	Արևշատ	1 910
3	Գեղանիստ	1 390
4	Գետափ	852
5	Լեռնակերտ	1 413

[1] Նախկինում եղել է Ամասիայի տարածաշրջանում ։

	Անվանումը	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2019թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ**
6	Լուսակերտ	699
7	Հայկասար	228
8	Հայրենյաց	775
9	Հառիճ	1 528
10	Հոռոմ	2 069
11	Հովտաշեն	299
12	Մեծ Մանթաշ	2 391
13	Մեղրաշեն	1 245
14	Նահապետավան	851
15	Նոր կյանք	1 558
16	Պեմզաշեն	3 333
17	Սարալանջ	1 295
18	Սարատակ	1 412
19	Սպանդարյան	1 594
20	Վարդաքար	721
21	Տուֆաշեն	426
22	Փանիկ	3 198
23	Փոքր Մանթաշ	3 041

[*] ՀՀ քաղաքների բնակչության թվաքանակը ներկայացված է ՀՀ 2011թ. մարդահամարի հիմքով վարվող բնակչության ընթացիկ հաշվառմամբ:

[**] ՀՀ մարզերի գյուղերի այս տվյալների սկզբնաղբյուրը՝ համայնքների կողմից տարեկան կտրվածքով ներկայացվող «Գյուղական բնակչության սեռատարիքային կազմը» պետական վիճակագրական հաշվետվություններն են: Այդ սկզբնաղբյուրներով ՀՀ 955 գյուղական բնակավայրերի մշտական բնակչության թվաքանակների հանրագումարը՝ամբողջությամբ և ըստ մարզերի, ունի որոշակի շեղում բնակչության ընթացիկ հաշվառման համանուն տվյալներից, որոնք խարսխված են ՀՀ արդարադատության նախարարության և ՀՀ ոստիկանության վարչական ռեգիստրների տվյալների վրա (շեղումը՝ 01.01.2018թ.-ի դրությամբ ՀՀ մասշտաբով՝ կազմել է +12.2%): Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է գյուղերի միջև խնդրո առարկա տեղեկատվության փոխանակման, համադրման և անվանական տվյալների մակարդակով ստուգաճշտման համակարգի բացակայությամբ:

ՀՀ ՇԻՐԱԿԻ ՄԱՐԶԻ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ 10 000 ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԵՑՈՂ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2018թ.

	Ընդամենը	*նրանցից՝*	
		կանայք [1]	տղա-մարդիկ[1]
Բնակչությունը, մարդ	10 000	5 334	4 666
Ծնվածներ, մարդ	124	58	66
Մահացածներ, մարդ	101	50	51
Ամուսնություններ	40	X	X
Ամուսնալուծություններ	11	X	X
Մեկ բնակչի ապահովվածությունն ընդհանուր բնակմակերեսով, քառ.մ	31.4	X	X
Կրթության ոլորտ, հաճախումը կրթօջախներ, մարդ՝			
նախադպրոցական	233	112	121
հանրակրթական	1 331	633	698
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	165	106	59
նախնական մասնագիտական (արհեստագործական)	43	15	28
միջին մասնագիտական	78	39	39
բարձրագույն մասնագիտական	162	96	66
Առողջապահության ոլորտ՝			
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	39 452	…	…
Մարզիկներ, մարդ	264	48	216
Զբաղվածներ, մարդ	2 966	1 458	1 508
նրանցից՝ գիտական հիմնարկներում	3	1	2
նրանցից՝ գիտության դոկտոր	0.3	0.0	0.3
գիտության թեկնածուներ	1	0.5	0.5
ուսուցիչներ	133	117	16
բժիշկներ	25	…	…
միջին բուժանձնակազմ	56	…	…
Գործազուրկներ, մարդ	879	434	445
Սոցիալական ապահովության ոլորտ			
ընդամենը կենսաթոշակառուներ, տարեվերջի դրությամբ, մարդ	1 687	1 054	633
աղքատության ընտանեկան նպաստ և միանվագ դրամական օգնություն ստացող ընտանիքներ	590	X	X
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում			
գրադարան	17 084	…	…
թատրոն	2 671	…	…
համերգ	1 029	…	…
թանգարան	5 599	…	…
Իրավական ոլորտ			
հանցագործության դեպքերի քանակը, տարվա ընթացքում	56	X	X
այդ թվում՝ ոչ մեծ ծանրության	26	X	X
միջին ծանրության	20	X	X
ծանր	9	X	X
առանձնապես ծանր	1	X	X

[1] Ցուցանիշները հաշվարկային են: